

Fakultet veterinarske medicine
Univerzitet u Beogradu
Katedra za higijenu i tehnologiju namirnica animalnog porekla

DEFINICIJA MLEKA HEMIJSKI SASTAV MLEKA:

VODA, MLEČNA MAST, LAKTOZA

Prof.dr Radoslava Savić Radovanović

Definicija mleka

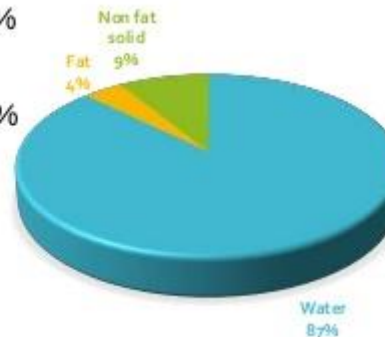
- Mleko je proizvod mlečne žlezde dobijen pravilnom i redovnom mužom zdravih, ispravno hranjenih krava, ovaca, koza i bivolica, a da mu pri tome nije ništa dodato i oduzeto.
- Sirovo mleko krava može se staviti u promet ako je dobijeno redovnom, neprekidnom i potpunom mužom zdravih, pravilno hranjenih muznih životinja, najkasnije 30 dana pre partusa i najranije osam dana posle partusa, koje nije zagrevano na temperaturi višoj od 40°C i kome ništa nije dodato niti oduzeto.

Hemijski sastav mleka

- Suva materija (SM) – 12,75% (TOTAL SOLIDS/SOLIDS NON FAT- SNF)
- Voda – 87,25%

WHAT DOES MILK CONTAIN?

- Milk primarily consists of **water, non fat solid and fat.**
- The composition may **vary with each breed of the cow.**
- Composition may normally contain:
  - Water – 87.3%
  - Non-fat solid – 8.8%
  - Fats – 3.9%*
- *Buffalo milk contain 7.44%
- Cow milk contain 3.66%

VODA

- Voda – 87,25% (86-89%)
- Slobodna + vezana voda (2-4%)
- Vezana voda: kazein (50%); laktalbumin i laktoglobulin (30%); apsorpcioni omotač masne kapljice (15%); laktoza, mineralne materije i ostali sastojci mleka (4%)
- STABILNOST KOLOIDNOG RASTVORA PROTEINA U MLEKU

MLEČNA MAST

- Najsloženija prirodna mast – emulzija ulja u vodi – najvarijabilniji sastojak mleka (3-6%) – **3,8-4,2%**

Prosti lipidi	Zastupljenost (%)
Gliceridi	98,5
Trigliceridi	96
Digliceridi	2-3
Monogliceridi	0,1
Steridi	0,1
Ceridi	0,1
Složeni ili polarni lipidi	1
Diacilfosfatidiletanolamin (kefalin)	30
Diacilfosfatidilholin (lecitin)	28
Sfingomijelin	19
Fosfatidilserin	8
Fosfatidilinositol	5
Ceramid monoheksozid	3
Ceramid diheksozid	3
Vinil etar fosfatidilholin	3
Vinil etar fosfatidiletanolamin	1
Liposolubilni sastojci	0,5
Liposolubilni sastojci	(mg/100 g mleka)
Holesterol	280-300
Skvalen	50
Fiten i fitadien	30
β- karoten	12
α-tokoferol (vitamin E)	3
Vitamin A	1,6
Vitamin D	0,06
Vitamin K	0,14
Slobodni alkoholi	tragovi

Proste masti (lipidi)

- Estri glicerola i masnih kiselina
- Biosinteza: glatki endoplazmatični retikulum
- Glicerol –GL iz krvi (hidratacijom dioksiacetonfosfata); TG ili glicerol poreklom krvne plazme
- Masne kiseline – 4 izvora:
  1. Hraniva
  2. Aktivnost mikrobiote buraga
  3. Mobilizacija iz depoa telesne masti
  4. MK koje se sintetišu *de novo* u ćelijama sekretornog epitela mlečne žlezde

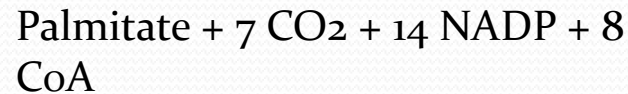
Proste masti - lipidi

- Masne kiseline (C_4 - C_{14}) i deo masne kiseline (C_{16}) – *de novo* u mlečnoj žlezdi iz acetata i β -hidroksibutirata
- Deo masne kiseline (C_{16}) i ostale dugolančane masne kiseline – masti iz hrana ili mobilizacija telesnih masti

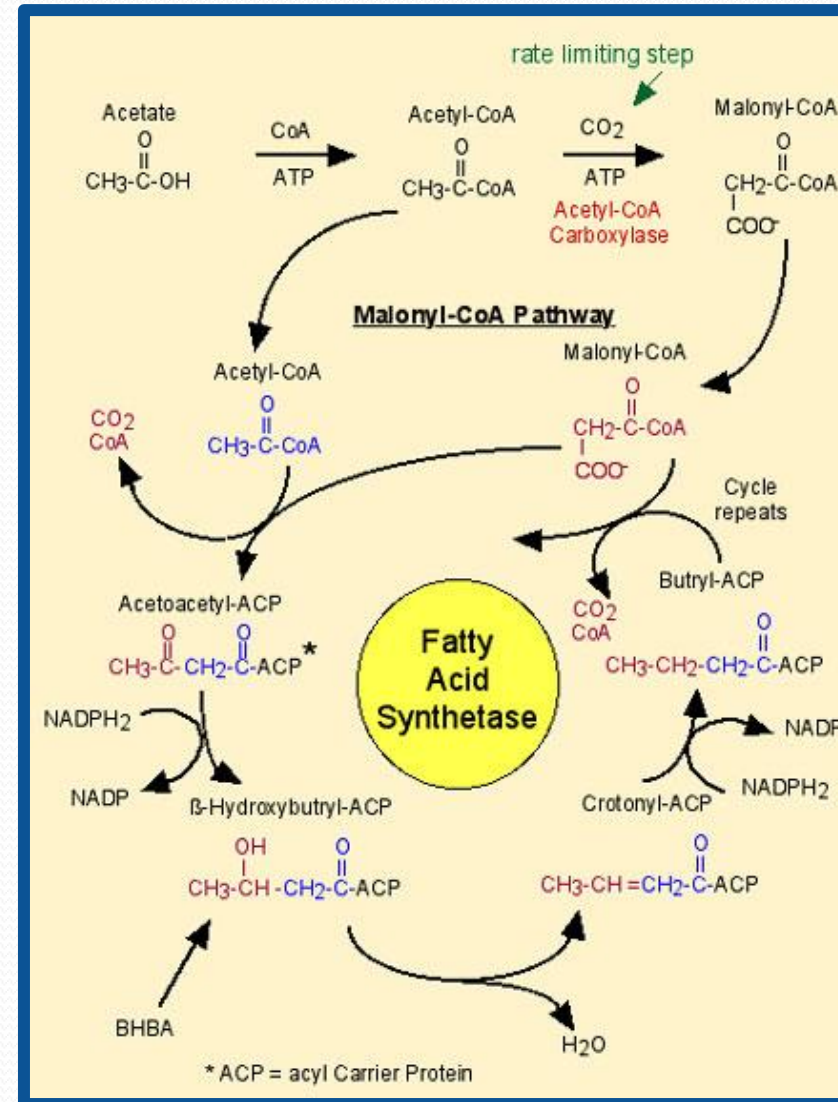

BIOSINTEZA MLEČNE MASTI

- Svaki ciklus kroz malonyl-CoA put rezultira u dva atoma C koji se dodaju masnokiselinskom lancu.
- Ukupna reakcija (data za sintezu palmitinske kiseline; C₁₆):
- Acetyl-CoA + 7 Malonyl-CoA + 14 NADPH₂ katalizovani od strane Fatty Acid Synthetase daju =

- Biosinteza mlečne masti uključuje sledeće korake:
- Aktivacija - acetyl-CoA karboksilacija
- Elongacija - malonyl-CoA put
- kondenzacija
- redukcija
- dehidracija
- redukcija
- Ciklus se, potom, ponavlja

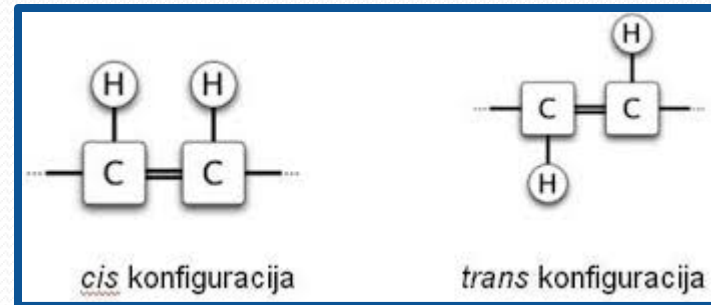

Proste masti – lipidi

Tabela 11. Vrste i učešće masnih kiselina u mlečnoj masti

Masna kiselina	Broj C atoma	Granice kolebanja (%)	Prosečan sadržaj (%)
Zasićene			
Buterna	4:0	1,3-5,4	3,3
Kaprnska	6:0	1,3-3,4	1,8
Kaprilna	8:0	0,8-2,2	1,3
Kaprinska	10:0	0,9-2,5	1,6
Laurinska	12:0	1,7-3,7	2,7
Miristinska	14:0	9,8-12,1	10,7
Palmitinska	16:0	23,5-28,4	24,4
Stearinska	18:0	6,7-13,8	9,5
Arahinska	20:0	0,5-0,9	0,6
Nezasićene			
Oleinska	18:1	28,0-40,0	32,2
Linolna	18:2	3,0-4,6	3,6
Linolenska	18:3	0,1-0,3	0,2
Arahidonska	20:4	1,0-1,2	1,0

Proste masti - lipidi

- Trans MK sa jednom ili više *trans* – dvostrukih veza (2,7%)
– glavni *trans* (18:1) izomer je vakcenska kiselina
- Rumenska kiselina (*cis*-9, *trans*-11) – 75-90% konjugovane linolne kiseline

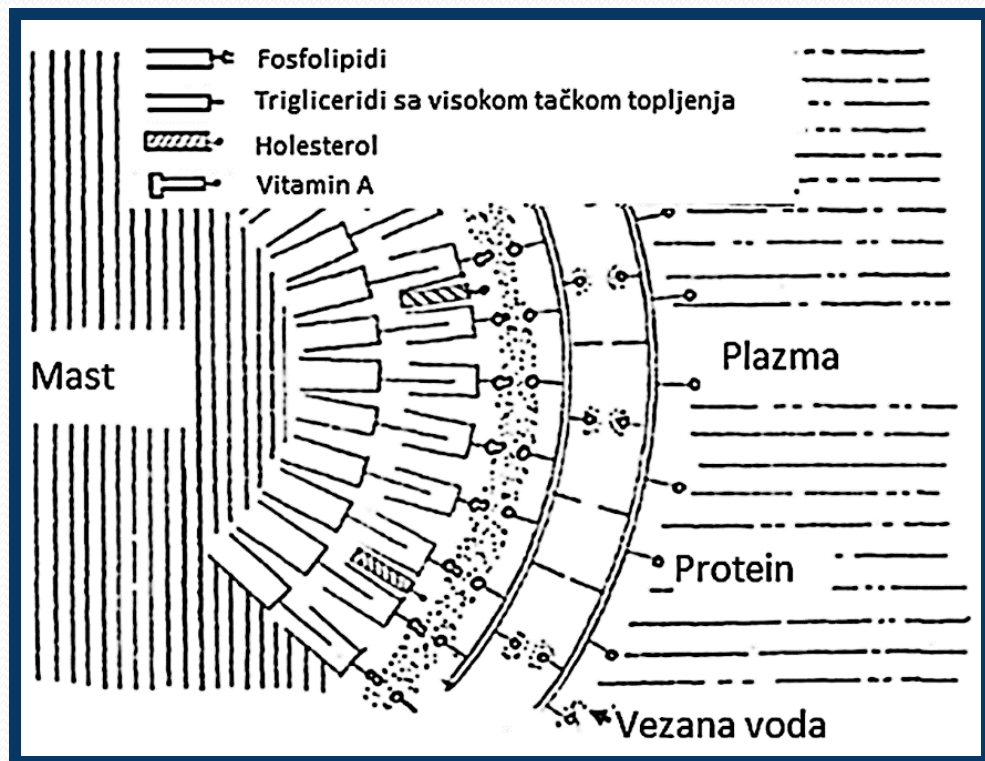
Tabela 12. Procentualna zastupljenost masnih kiselina u mleku, njihova tačka topljenja i agregatno stanje (Bylund, 2003)

Masna kiselina	% od ukupnog sadržaja masnih kiselina	Tačka topljenja (°C)	Agregatno stanje
Zasićene			
Buterna	3,0-4,5	-7,9	Tečne pri sobnoj temperaturi
Kapronska	1,3-2,2	-1,5	
Kaprilna	0,8-2,5	+16,50	
Kaprinska	1,8-3,8	+31,4	Čvrste pri sobnoj temperaturi
Laurinska	2,0-5,0	+43,6	
Miristinska	7,0-11,0	+53,8	
Palmitinska	25,0-29,0	+62,6	
Stearinska	3,0-7,0	+69,3	
Nezasićene			
Oleinska	30,0-40,0	+14	Tečne pri sobnoj temperaturi

Hemijske konstante mlečne masti

- Reichert-Meissl-ov broj predstavlja broj mililitara 0,1 mol/L NaOH ili KOH utrošenih za neutralizaciju isparljivih, u vodi rastvorljivih masnih kiselina, sadržanih u 5g mlečne masti i iznosi 20–30.
- Polenske-ov broj predstavlja broj mililitara 0,1 mol/L NaOH ili KOH utrošenog za neutralizaciju isparljivih, u vodi nerastvorljivih masnih kiselina sadržanih u 5 g mlečne masti, a kreće se od 1,3 do 3.
- Jodni broj predstavlja broj grama joda koji je potreban za zasićenje nezasićenih masnih kiselina sadržanih u 100 g mlečne masti, a kreće se od 25 do 35. Maslac optimalne konzistencije ima jodni broj 32–37.
- Saponifikacioni broj je broj miligrama KOH utrošenog za neutralizaciju 1g mlečne masti i iznosi 200.

Masna kapljica

0,1-22 μm

Membrana masne kapljice
2-6% mase masne kapljice;
materijal – 30% polarni lipidi
+70% pridruženi proteini

MEMBRANA MASNE KAPLJICE / MILK FAT GLOBULE MEMBRANE – MFGM

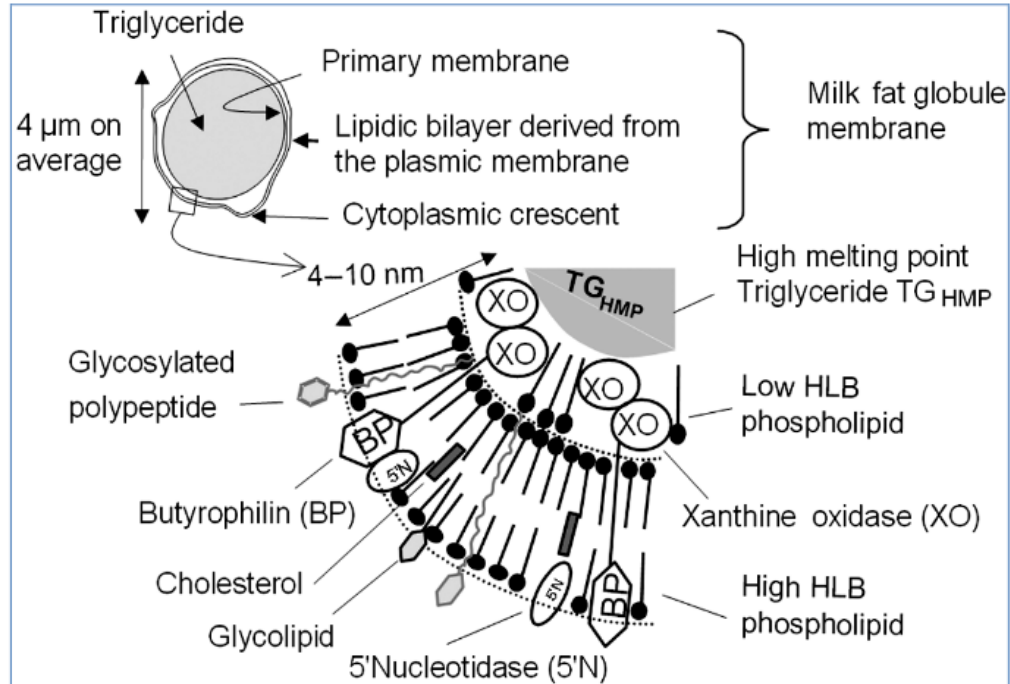

Figure 1: Typical structure of the native milk fat globule. Schemes are not to scale (Michalski et al, 2005).

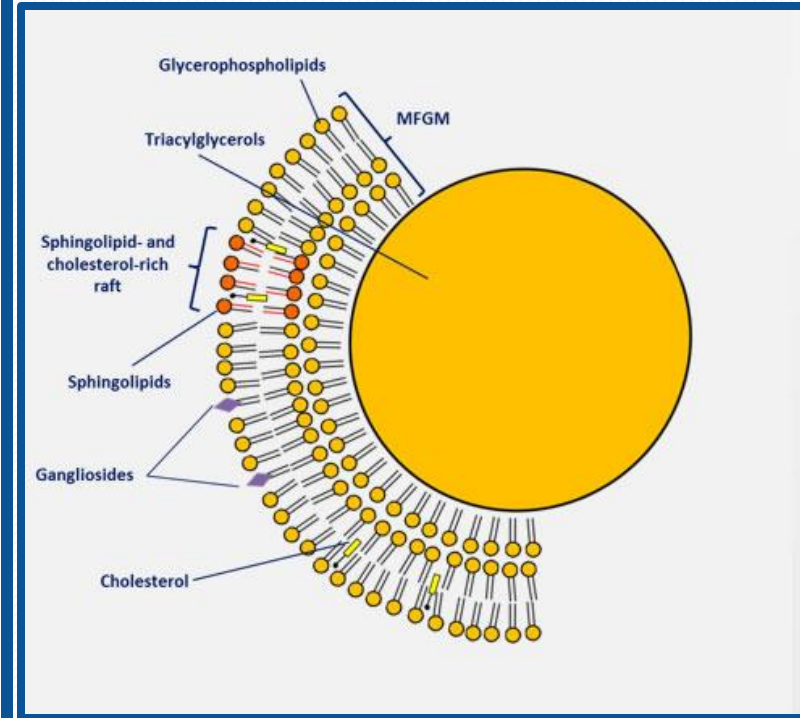
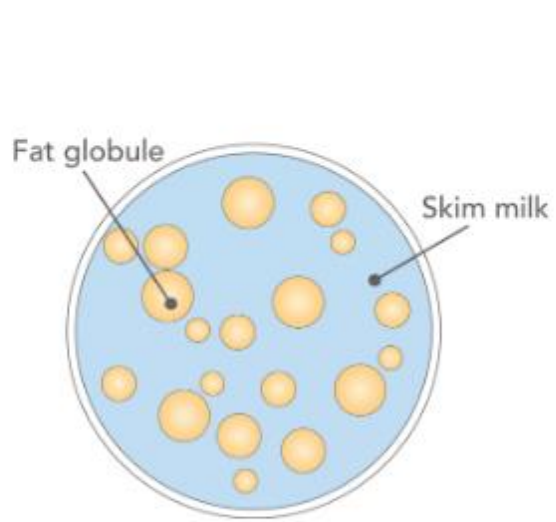

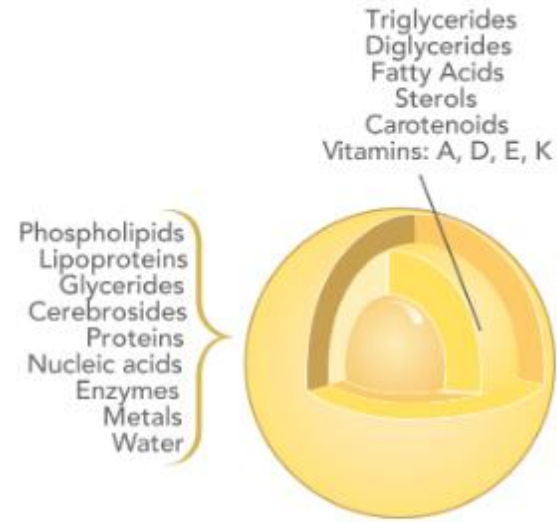
Table 5. Lipid composition of cow milk and localization in the physico-chemical fractions (g / 100 g fat) (FAO, 1998).

Lipid compositions	Proportions	Location
Triglycerides	96 - 98	fat globule
Di-glycerides	0.3-1.60	fat globule
Mono-glycerides	0.0-0.10	fat globule
Phospholipides	0.2-1.00	Fat globule membrane and whey
Cerebrosides	0.0-0.08	Fat globule membrane
Steroides	0.2-0.40	fat globule
Free fatty acid	0.1-0.40	Fat globule membrane and whey
Cholesterol esters	Traces	Fat globule membrane
Vitamin	0.1-0.20	fat globule

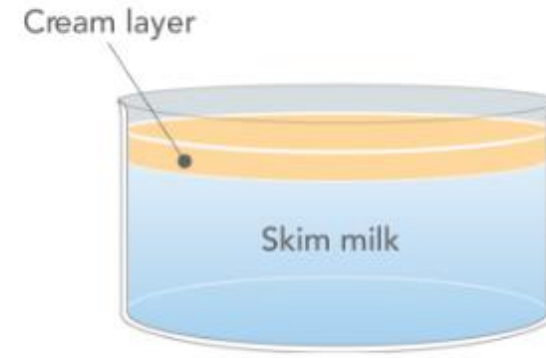
Fig 2.15

A look into milk

Fig 2.16

The composition of milk fat. Size 0.1 - 20 μm . Average size 3 - 4 μm .

Fig 2.17

If milk is left to stand for a while in a vessel, the fat will rise and form a layer of cream on the surface

Izdvajanje masti iz mleka – Stoksov zakon

$$V = \frac{2gr^2(d_1 - d_2)}{9\eta}$$

- V – brzina izdvajanja u cm/sekund
- g– gravitacija (9,81 m/s²)
- r– prečnik masnih kapljica u cm
- d₁ – gustina disperzne sredine
- d₂ – gustina masnih kapljica
- η –viskoznost sredine u Pa·s

Složeni lipidi

- Fosfolipidi – 0,0337%
- LECITIN (65%) – GLICEROFOSFATIDILHOLIN
- KEFALIN – GLICEROFOSFATIDILETANOLAMIN i
GLICEROFOSFATIDILSERIN
- SFINGOMIJELIN

Liposolubilne materije

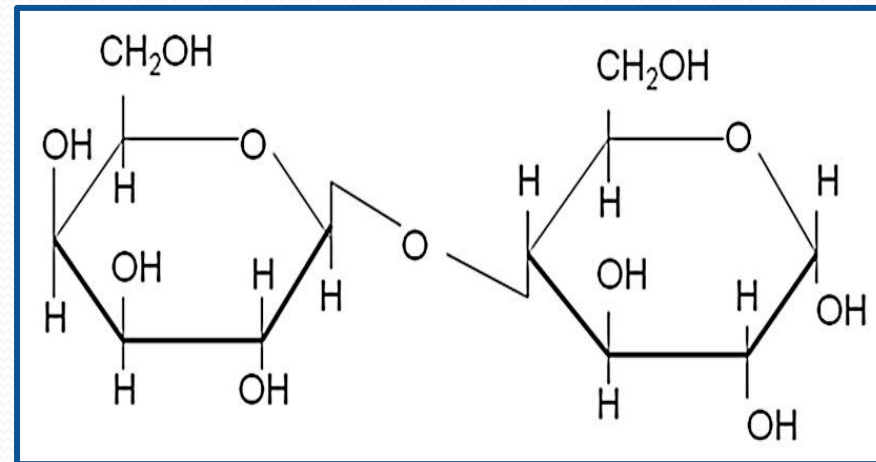
- HOLESTEROL
- VITAMINI A, D, E i K
- Provitamini vitamina D – ergosterol i 7-dehidroholesterol
- Provitamin vitamina A – β -karoten
- Fiten i fitadien

Promene mlečne masti

- OKSIDATIVNE PROMENE
- HIDROLITIČKE PROMENE
- POLIMERIZACIONE PROMENE

LAKTOZA

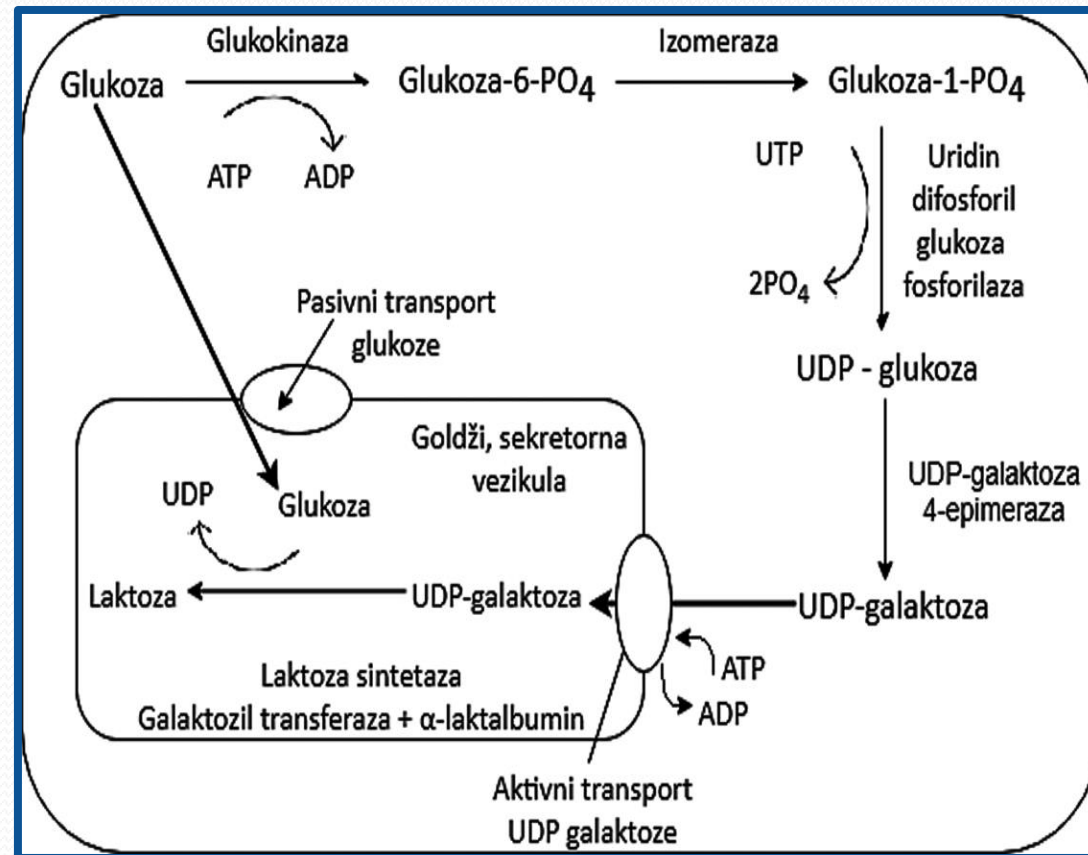
- Kravlje mleko sadrži ~4,8 g laktoze na 100 g mleka. Laktoza je odgovorna za 50% osmotskog pritiska mleka.

Slika 23. α -laktoza (β -D-galaktopiranozil (1-4)-D-glukoza)

SINTEZA LAKTOZE

- Goldži aparat sekretornih ćelija mlečne žlezde

FERMENTACIJA LAKTOZE: MLEČNOKISELINSKA, PROPIONSKA, BUTERNA I ALKOHOLNA